

WWW.UNIB.SR

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњег у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дониси и претплата шаљу се: Уредништву „Школског листа“ у Сомбор.

Бр. 2. У Сомбору 31. јануара 1884. Год. XVI.

ПРВО ВАСПИТАЊЕ И ЗАБАВИШТА.

(Наставак.)

По примеру ових првих дечијих хранилишта на скоро затим почеше се оснивати оваки заводи на многим местима у Немачкој, Швајцарској, Француској и Енглеској.

У нашем драгом отачаству прво је дечије хранилиште под именом „Анђелскога врта“ установила контеса Терезија Брунsvикова. Ова племенита и уважена домородкиња за своје младости дуже се времена бавила у Швајцарској; шест недеља провела је у Ивердону у кругу прослављеног отца новије педагогије човекољубивог Хенрика Песталоције, и слушајући његова мудра предавања, добро се упознала са духом и начином његовога васпитања. Она се и сама радо бавила са васпитавањем деце својих сродника и кад се у Шотској појавила мисао о чувању и васпитавању мале деце поднесе она 1825. године в. кр. угарском намесништву предлог за оснивање хранилишту у Угарској за прво васпитање деце простог народа. За одговор добије она „да је простом народу нуждна послушност а не васпитање.“ Ово ожалости човекољубиву и племениту душу контесе Брунsvикове, али она ипак немалакше у свом предузећу. Са одушевљењем за благо дечије пропутује она те године по Енглеској и Немачкој и упознавши се подпуно са тамошњим хранилиштима доведе из Вирцбурга у Будим за првог дечијег хранитеља честитог немца Матију Керна, под којег вођењем отвори се анђелски врт у Будиму 1826. Племенита основатељка сама је овај васпитни завод уредила и све до смрти своје (1861) за подизање и уређивање сличних завода у отачаству нашем бринула се.

Тек по примеру првог угарског дечијег хранилишта установе бечки грађани 1828. године у својој средини овакав завод задобивши за њега Матију Керна, који се поменуте године тамо пресели. Од тога доба у аустријским земљама и у јужној

Немачкој, ал особито у Угарској почеше се на све стране заводи за чување мале деце подизати. Немци назваше оваки завод „Kleinkinderbewahranstalten“; Мађари их зову: „Kiseddóvó intézet“ а у новије доба »óvoda.« Ми би оваке заводе, по мом мњењу, назвати могли „Дечија хранилишта.“

Још пре 1848. постојала је школа за припремање дечијих хранитеља и хранитељака у Толни, и настојавало се путем удруживања на све стране у Угарској да се дечија хранилишта оснивају. Међу овима у дољњој Угарској највећма је на гласу било сегединско хранилиште.

У овим хранилиштима деца су се бавила по вас дан под надзором хранитеља или хранитељке сиграјући се, певајући лепе песмице, користно се забављајући и радећи, слушајући лепе приповедке, разговарајући се напамет о животињама и другим предметима из околине, које посматраху или у ствари самој или на сликама. У хранилиштима навикавала су се деца реду, чистоти, пристојности, благоме обичају и међусобној слози и услужности: У неким заводима учила су деца напамет молитвице, познавање бројева од 1—10, а у неким су учила и писмена познавати, и по песку шарати и писати. У свима пак заводима од ове врсте деца су била брижљиво чувана од сваке повреде и опасности и вештбала су се у говору на језику матерњем, односно на језику већине малих питомаца.

У нашим србским местима Немци и Мађари оснивали су досада такве заводе, у које су по гдешто ишла и наша србска деца, али се нису у њима васпитавала у србском духу, нити су се учила србском говору, него су учила по околностима немачки или мађарски. С тога оваки туђи заводи нису могли бити од праве користи по нашу србску децу.

Међутим док су се малодечија хранилишта на све стране по Европи оснивала, па и у нашој отачбини одомаћила, започне славни немачки педагог Фридрих Фребел оснивати *забавишта* (види у бр. 6. Школскога Листа 1882. први чланак под насловом: »Фридрих Фребел.«)

Право забавиште, или као што га Немци називају »Дечији врт« (»Kindergarten«) је васпитни завод за децу од навршене треће до навршене шесте године. У том се заводу деца сваки дан по неколико само часова пре и после подне (од 9—12 и од 2—4) баве и под управом и вођењем веште забавиље пријатно забављајући се и сиграјући се, телесно се и душевно развијају;

привикавају се реду и точности; упознају се са стварима из околине и разговарају се о њима; слушају лене приповедчице и бајке, уз свирку певају умиљате дечије песме, и подражавају радње одраслих људи; зидају, плету, преплећу, састављају и праве кутијице и друге ствари од хартије; вештбају се у вртарству и у другим неким лакшим дечијим радовима.

Овако забавиште неискључује породично васпитање, него га узима за основу и исходну тачку и с њиме у свези ради око васпитања детињег, усавршујући и дотерујући породично васпитање и припремајући децу за школу и за живот.

Забавиште служи с једне стране као уједињена заједничка и узорна *школа материнска*, какву је још пре двестотине година замишљао прослављени патријарх напредне педагогије неумрли наш Славјанин Јан Амос Коменски, који је својски препоручивао, да се у свакој породици за децу испод шест година држи овака школа под управом саме матере, те прве и природне васпитатељице човечаства по Божијој милости.

С друге стране забавиште служи за посредовање између породичног и школског васпитања; јер у њему се деца сваки дан по неколико часова у заједници са својим вршњацима баве па се тим привикавају дружевном животу у већој разноврстној задрузи; под надзором веште и окретне забавиље сачувају се ту од повреде и опасности; привикавају се реду, пристојности и запту, и уз пријатну забаву и рад развијају се телесно, умно и душевно, те тим самим постају бистрија, питомија, љубезнија, послушнија, отворенија, дружевнија и за школско образовање способнија, него што су остала деца, која се до седме године једнако и непрекидно само у кругу породичном баве.

Сва нега и сво васпитање у забавишту спровађа се умиљатим поступањем и искреном материнском љубављу искусне забавиље и њених помоћница, за које се бирају особе, које имају њежну материнску и сестринску љубав и велико стрпљење према маленој деци. Забавиље те по свом васпитању и образовању способне су за васпитање и одхрањивање њежне дечице; оне свесрдно и са самопрегоравањем посвећују себе тој племенитој и тешкој васпитатељској радњи, којом оне њежну дечицу, сходно узрасту, склоностима и нарави њиховој, постепено приводе ка ономе што је лепо и пристојно, добро и свето, истинито и племенито.

Из свега овога види се да забавиште попуњава и уса-

вршава породично васпитање и складним и постепеним развијањем свију душевних и телесних снага дечијих, као и благим, пуним васпитатељског такта понашањем, припрема децу за школско васпитање, које би се могло у многome свом раду и делању угледати на забавишта, а особито на васпитање и на човечни поступак у овим заводима.

„Моли се Богу и ради!“ то је стари савет родитељски и васпитатељски. Тај савет препоручивао је Амос Коменски, тај савет старао се остварити Хенрик Песталоције, то је начело особито настојавао да у живот приведе и Фридрих Фребел.

У дивном Божијем створењу, у васељеној и у свима тварима што је испуњавају, — по уверењу Фребловом, — почива, влада и дела Божаство. Определење је човеково да својим чувстовањима, мислима и вољом тежи уподобити се Богу, да се усавршује угледајући се на идеал највећег савршенства на Божаство. Основи вере, љубави и наде зарана се имају усељивати у срдце детиње. Свето име Божије има се пред децом често и са страхопоштовањем спомињати; свако добро има се у свезу доводити са Богом од кога нам оно као најбољи дар и благослов долази. Осећање Божије близкости, и подизање срдца к Богу као најбољем отцу небесном, то је прва и најбоља молитва дечија; то је основ побожности, религије и благонаравности.

Ал као што је овака истинска и срдачна молитва прва потреба дечија, тако је неразлучна од ње ради среће и доброг васпитања она друга потреба, која се изражава заповешћу: *Ради!*

Рад није проклетство, него је баш благослов Божији по све људе и извор сваке среће и свију врлина људских

Што је за одрасле људе рад, то је за децу забава и сиграње. У игри се полаже основ љубави к' раду; из игре се рађа радост, мир и задовољство дечије; у игри је извор свакога добра по децу. Дете, које се са задовољством и заузимањем игра док се неумори, постаће по времену вредан и ваљан, у послу изтрајан и за благо својих ближњих одушевљен човек.

Фребел је особито настојавао да се деца у друштву пријатним послом занимају, да се уз сигру и посао разговарају, и да не само речма него и делом своје мисли изражавају и остваравају.

Хранилишта су више за чување и негу мале деце, а забавишта су више за васпитање дечије, али ово је васпитање сасвим налик на васпитање у доброј породици, њиме се непречи,

него се проширује златна слобода дечија. С тога су васпитна средства у забавишту игра, приповедање, разговор и певање, заједница у пријатном друштву себи равних вршњака и особито забава радом, којим се вештба памет, уображање, разум па и рука радилица. Нема у забавишту писмена, цифри, предавања, учења школског, нема ту никаквога силења ни морања, све ту иде лако и пријатно; јер сав посао и рад одговара природној потреби детиње нарави, детињега доба и узраста.

Прво забавиште отворио је Фребел 1840. у Бланкенбургу у Тирингији.

Њиме је он хтео да даде свету: 1) Угледни завод за забављање мале деце; 2) Завод за образовање забавиља и васпитатељака; 3) Завод за измишљање и распрострањавање игара дечији, и 4) Природисходну основу за школско васпитање.

Од тога времена напредује на све стране васпитање дечије по начелима Фребловим. Сам Фребел издао је на свет песмице и састављао игре за забавишта. Његове ученице бароница Берта Маренхолц — Биловљсва, Хенријета Шрадерова и Ангелика Хартманова, следбеник Фреблов Аугуст Келер, и други многи делом и списима радили су много око подизања и усавршавања забавишта у Немачкој и по другим земљама. Пруска влада је истина 1851. године из неспоразумљења забранила била забавишта, али су она у малим кнежевинама немачким нашла себи уточишта. Тако је под заштитом војводе Мајнингенског сам Фребел у дворцу Маријенталу код Лиштајна 1851. године припремао девојке за будуће забавиље, а после смрти његове основао је А. Келер у Готи прво редовно приправилиште за забавиље, у ком је течај за забавиље слушала и једна Српкиња поштована супруга господина Аркадија Варађанина садашњег управитеља србске висше девојачке школе у Новом Саду. Између многих списа, који ачињавају такозвану Фреблову литературу, ми ћемо овде споменути само ове: »Ново васпитање од А. Келера,« које је превео на србски вредни учитељ горњокарловачке учитељске вештбаонице г. Владимир Красић, и »Katechismus der practischen Kindergärtneri v. Fr. Seidel, Leipzig 1863.« — Ове две књижице могу добру услугу учинити свакоме ко се жели упознати са забавиштем и са негом и васпитавањем мале деце.

У Аустрији је наредбом министра просвете од 1872.

www.uns.gov.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
препоручено оснивање забавишта као завода за здраво и разумно васпитање. У Угарској у исто време примљене су забаве по Фребловом начину у многа хранилишта и основан је у Пешти државни завод за израђивање забавиља, који се из двогодишњег течаја састоји и у свези стоји са хранилиштем за углед (Minta óvoda). Овај завод стоји сада под управом г. Гејзе Деметера, и са њиме је и државно сиротиште склопано. Осим тога постоји у Будапешти под надзором средсредног Фребловог друштва право забавиште и правилиште за забавиље по начину Фребловом.

Као што обично реформаторски духови своја начела до крајности истерују и у остварењу њиховом једино спасење рода човечаског налазе; тако је и Фребл у многом обзиру са својом тавном и замршеном теоријом о новом васпитању далеко терао, а неки посљедници његови у пракци су целу систему новог васпитања још заплетенијом чинили. С тога се појавила велика опозиција према забавишту по Фребловом начину (види Шк. Лист 1883. бр. 5). Међутим што се год више против забавишта то се односи само на претераности и педантерију, која се у нека забавишта увукла. Па кад се те претераности и неупутности одклоне, престаће и та вика, а забавиште ће очишћено од својих манâ засијати у правом свом сјају као велекористан завод за васпитање мале деце. (Свршиће се.)

О НАБАВЉАЊУ УЧИЛА.

Набављање учила, која су потребна за наставу, проузрокује учитељу много пута праву главобољу. Он сам не може да их купи, јер нема за то новаца. Било би и више него чудновато, кад би се од њега захтевало, да сам сноси тај издатак, који је за његове прилике тек ипак доста знатан. Није ли зар довољно, што се и онако одрекао скоро свију уживања у животу, да би се могао худом наплатом за свој трудан рад поштено да провуче кроз живот? Није на њему, на општинама је, да отворе овде цеп за школу, за своју децу. Али општине — ах Боже, општине! Колико ту треба, док се што изради и док се учитељ саслуша. Та ето пре су били земљовиди добри, није била нужна нова табла, дакле — веле — зашто неби могло тако да буде и сада за неко време. Они не помишљају на пролазност ствари, него мисле, што су једанпут већ учинили и жртвовали, то је учињено за навеки. Још теже иде, кад ваља да се уведе какво сасвим ново учило, јер тада се лако породи сумња, дали је оно збиља и нужно и учитељ мора у зноју свог лица да се измучи, док доведе све Томе до тога, да увиде истину.

И ипак се овде онде нађе по гдекоја школа, која је поред свију

таквих препрека крло добро снабдевена училима. А кад питамо, како се могла општина да склони на толике жртве, то ћемо не ретко да чујемо, да то ни не беше никакo могуће, него да се учитељ сам помогао и учила сам зготовио. Тако сам нашао већ пре тридесет година у једној сеоској школи најкраснија учила, које је све зготовио сам учитељ. Имао је међу осталим машину за читање, која је могла у пуној мери да задовољи овако зналачко око. Даске на табли за намештање писмена, летве за писмена, све је то сам учитељ ретком брижљивошћу изредејисао, изрезао и саставио. За писмена узео је најкрасније дашчице, једна израђена сасвим као друга, све стаклом лепо углачане, што беше заиста врло трудан и тежак посао. Кад наступе дуге зимске вечери, цртао је он на њима писмена оловком, да их после испуни црном бојом, до које је пуно стрплења дошао држањем комадића граната над лојаном свећом. Али како се после радоваху тој машини за читање ученици и учитељ! Ко да не почитује таквог човека!

За рачун резао је сам себи коцке, а за означавање десетица шипке са белегама за коцке. Исто је тако зготовио једну рачунаљку — оквире, шипке и кугле. Ни један столар, ни један токар неби тај посао израдио тачније и лепше. Тако се исто трудио, да за наставу у другим предметима потребне справе сам зготови и у свима тим радовима показао се као цео човек. Имао је двокрак озиб, који је знао врло добро да употреби за развијање закона о озибу; имао је котурачу, којом је покaзивао сеоској деци, како се могу код њихове куће цакови са житом са по мукe да подигну на висок таван. На једном његовом прозору висиле три барометра, које је он сам живом напунио и удесио. Да, кад близо његовог села градише жељезницу, могао је сељацима помоћу електричног телеграфа, што га је сам начинио, да разјасни чудо, што се на њихове очи у пољу збивало. И кад би га когод запитао, како је могао све то да уради, имао би једини одговор: *Чини ми радост.* Да, он је то волео, то му је чинило радост и та радост, која је произлазила из љубави према свом позиву, дала је глави његовој јасност, рукама његовим умешност, истрајности његовој жељезо, да све те мале ствари тако ваљано изради.

Данас имамо многа и од чести врло лепа, врло практична учила. Али ни једно од њих не даје се тако добро да употреби као оно, које је учитељ, који треба њим да се служи, по својим идејама зготовио. Јер не само што он ствари до у саме најмање делиће даје сасвим тачно онакав вид, какав жели: него ту вреди и свест, да је сасвим сам својом снагом произвео оруђе, нешто, што улива радост и вољу за раду душу учитељу и која израза палази у успеху његова рада. Сем тога има учила, која се не могу нигде да купе, а ипак се не може без њих да буде, дакле их мора учитељ да зготови својим трудом.

Тој врсти учила припадају на пример карта места и пре но што на њу дође ред планови школске собе, школског здања и школског земљишта. Ако ће дете да научи да чита као што треба земљописну карту, то је нужно, да се пред њега изнесе такви цртежи и да му се из непосредне очигледности разјасни значење свега детаља на карти. Учитељ не може с тога без њих да буде и пошто нема никог, који би га ту заменио,

мора он сам да их зготови. И камење и земље, које се налазе у његову месту и у околини, мора он сам да покупи, јер деца треба то да науче, а нема никога, да то за њега скупи и школи као учило преда. То исто вреди за биљке, зарезнике и друге ствари. Али и онда, кад се могу да купе помоћна средства за наставу, принуђен је он често из обзира на повесну штедњу општина, да не рефлектује јако на куповање истих. Тада не сме он очајно да клоне, него нека покуша да сам себи помогне. И са картом, што ју он сам нацрта, постићи ће се циљ у земљопису. Гдекад још најбоље. Свакако ће уштедити себи многи јед, ако се окане узалудног молења и напредоваће делима своје руке. И овде важи: Ко се ослања на Бога и здраву снагу, извуче се лако из сваке беде и невоље.

(Fr. päd. Bl.)

Јесен.

ПРИРОДОПИСНА ЛЕКЦИЈА ЗА СРЕДЊЕ (III. И IV.) РАЗРЕДЕ НАРОДНИХ ШКОЛА.

К о з а.

Учитељ (—ица) показујући ђацима козу било живу, било насликану пита, како се зове ова животиња? — а прозвани ђак одговарајући у потпуној реченици вели: „Та се животиња зове *коза*.“

Тело јој је мало веће од тела овциног. Дуго је више од 1 метра а високо мање од 1 метра. Изгледа врло ђошкасто а са странâ утињено, што је знак, да је коза мршава животиња; с поља јој се познају кости; иначе јој је тело чврсто и снажно; покривено је длаком, која је у неких кратка а у неких дуга; стас јој је вицкаст. *Главни* (спољашњи, видљиви) *делови* тела: глава, врат, труп, ноге и реп.

Глава јој је дугуљаста и мршава, на ниже је све ужа а оздо шиљаста. На глави су: рогови, чело, уши, очи, нос, уста и у њима: језик, вилице и зуби, и брада. — *Рогови* (на броју 2) су јој дуги, тапки и шиљаста, на странама сабијени, напред и остраг и оштри, набрани а изнутра шуљци (коза је *рогата* животиња.) Кад и кад женка нема рогова (шута.) — *Чело* јој је широко. — *Уши* (на броју 2) су јој дуге и шиљасте, тврде (круте) и покретљиве. — *Очи* (на броју 2) су јој велике и имају трепавице. — *Нос* јој се састоји из две ноздрве, које воде у ждрело. — *Уста* јој се састоје из горње и доње усне. Језик може веома исплазити. У доњој вилици има 6 секутића, у горњој их нема; очњака нема ни у горњој ни у доњој вилици, а у свакој вилици с обе стране има по 6 кутњака $\left(\frac{60,0,0,6}{6,0,6,6} \right) = 30$ (коза је *преживар*) На подбраднику има особиту *браду*,

Врат јој је мршав и с обе стране спољштен.

Трупи јој је такође мршав; све јој се кости познају, па за то је сав ђошкаст а с обе стране врло пљоснат. Леђа су јој оштра и тврда. Женка има испод трбуха виме са сисама.

Коза има 4 танке *ноге* (дакле је *четворножна* животиња.) Ноге су јој врло јаких костију и највише косе. На свакој нози оздо има два панка (коза је *панкар*), који су обложени тврдим ројастим напресцима

и овима додирује земљу; ако која коза мало или само по некој земљи ходи, морају јој се панци често сасецати, но они опет брзо нарасту; два мања панка не дохватају у ходу земљу.

Реп је у козе кратак (20 цммет.)

Длака јој је разне боје и то: беле, сиве, црне, мрке, жуте, и у овима бојама пегаве.

Коза је питома, живахна и весела животиња; већма се приволи човеку него многа друга животиња; она је и ђудљива, јер један пут трчи за човеком да је се не може отрести а други пут не ће да се извуче из кошаре, ма колико да је мами човек. Ако се од двеју коза, које се у кошари навикну једна на другу, једна прода или закоље, то се друга ожалости и приметно мршава, па нити једе нити пије. Коза воли чистоту а и срчана је, јер кад нас насрне на њу, она се не поплаши него стане, и ако јој се приближи, она му се опре, и нас се мора добро узети на ум, да оде здравих и читавих ребара. Злоћудна није никад; али јарци а особито маторији чикају се између себе а и с другима, па и већим животињама, а насрну кад и кад и на људе, и тако су јаки да оборе човека кад га ударе главом. Кад се непознате козе сабију уједно, хоће да се пободу и тако се живо ударају главама, да се звек рогова на далеко чује. — Коза се врло радо и то окретно и поуздано пуже; она се врло лако погне на веома висока дрвета, стене и зидине, кад и кад забаса на такве висине и провалије, да се не може више вратити, па ни сићи ни узићи (она је дакле планинска животиња.) Тим се често користе планинци, те вуку користи са највиших планинских па̀ша̀, на којима често расте врло сочно и смочно биље. Неки опсенари употребљавају козе, да им изводе којекакве вештине (мајсторије.)

Коза *мечи*; глас јој је дакле опште познато *мекање*.

Мужак се зове јарац; *женка* коза а *младе* јаре, *козлич*. Јарац је врло красив, али га људи ипак не трпе на близу а особито у пролеће и у јесен и то с тога, што он у то време врло несносно удара (смрди.) Коза се пари од године и то; она се јари обично један пут на годину и то рано с пролећа; кад и кад и два пут, и тада у пролеће и у јесен; она ојари обично 1—4 жива, красива и несташна јарета; нормалан је број 2, јер више не дорасту, ма и 4 донела. Јарићи одмах виде и стоје, и покривени су кратком длаком; већ други дан весело свакућу. Које јариће хоћемо да однегујемо, ти треба да сисају од прилике 4 недеље (коза је дакле *сисавац*), но међу тим једу већ и оно, што виде да им и мати једе.

Наша коза води своје порекло — по свој прилици — од дивљих коза у Азији. Сада има коза скоро на целом свету. За њих су најбоље планине и топли предели, јер се тамо најрадије задржавају и то не само због хране, него и што им је то мило. С тога их има у великим стадима с чуварем по стеновитим гајевима и планинским ливадама. На равницама пасу поједине козе с овцама и кравима, и то су обично сиромашних људи (коза је сиротињска крива), којима је тешко хранити и неговати краву. У кошари не напредују козе; само се зими, с пролећа и о јесени кад је влажно време, држе козе у кошари, коју ваља довољно простирати; како су козе чисте животиње, то оне од нечистоте и влаге закржљаве и длака

им онда лако отпада (коза је питома, *домаћа* животиња). Коза доживи 20 и више година, али јој не дају да живи толико, јер после 12. и 15. године није тако корисна.

Коза се *храни* самим прорашћем, што се види и по њеним зубима. Кад дође на које место где има разног прорашћа, она се облизује док не нађе најбоље. Радо једе лишће од винове лозе као и опорно лишће с младих дрвета и жбунова, које она заједно с младим пунољцима и гранама одгризе; воли и детелину, купус, вику, граховину и младу зоб; не презире ни сочно корење, а ждере и неке отровне биљке као: кукуту, бунуку, млечуку и др., па јој не буде ништа. За голем травом, ако је и најбоља, не вуче је срце, као ни за влажном пашом и за оном што је у низини. Зими је, као и овцу, хране у кошари и то: сеном и отавом, куваном земљаником, репом и кељем, но не по много на један пут; храна та мора бити чиста, јер је иначе само ољуши па остави; радо, као и овца, лиже со. Козу ваља најмање 3—4 пута на дан појити; она радо пије млаку воду помешану с пшеничним мекињама. (И коза је *преживар*.)

Козу је лако неговати; она подноси сурово поднебље (питомену, климу) и не изискује много неге. Ако се добро негује, биће дуге, меке и глатке длаке, која се може употребити за разна творива. О јесени кад се птице лињају а крава кали, образује се испод обичне длаке козије неко меко и густо руно (одело) које се састоји из падлака и које се с коза добре расе, с пролећа кад би и само отпало, остриже и употреби. Да се је више пажње обрађало облагорођењу коза ради длаке и fine вуне, могла би много више, него овако, користити.

Коза не *користи* баш много, али је ипак од знатне користи да се довољно награди труд и трошак, што се око њене неге положи. — За живота користи пре свега млеком и младим козлићима. Добра коза музе се на дан 2—3 пут и према годинама својим као и према времену у које се ојагни, даје добро и здраво млеко, које се не само лакше од крављега сварује, него и боље прија због хране, коју коза и једући разне лековите траве — одабира. Осим тога препоручују га лекари у неким болестима; у лековитости једнако је скоро магаричином, које ни близу не прија тако, и прописује се онима који болују од груди. Масло, које се може добити из млека козијег, рђавог је куса. Сир козији је врло добар (питателан.) Кад се закоље младо јаре (које нема више од 2 месеца), добије се меко и кусно месо; у маторих јараца месо ни не мирише пријатно, нити је кусно, а и тврдо је и мршаво, но ако су гојени а нису употребљавани за пасмину, дају врло много лоја, често 10—15 кг., од којег се праве добре свеће, узима се кад и кад и за лек а и коже се чине њиме. Од коже се праве рукавице, надраги (чакшире), сафијан и кордован а и пергаменат. Од длака се праве четке, кичице, велике наногвице (чарапе), шешири и покровци (ћебета), као и простирачи за собе и веће дворане. Од рогова прави стругар (токар) разне ствари. Од црева се праве жице.

Коза прави велику штету по вртовима, виноградима и по брснатом дрвећу, јер она, као и зец, гули кору или одгриза скорашње и сочне врхове; с тога је ваља на паши привезати или смотрено надгледати.

Поређење козе с овцом.

А. СЛИЧНОСТИ

Ован и јарац имају рогове.

Обоје су четвороножне домаће животиње с панцима.

Како овце тако и козе држе се и хране се зими у сувим и ваздушним кошарама, а лети се изгоне на пашу.

И овце и козе хране се биљем и лижу со.

Врло је велика корист од обе животиње. Јаганци и јарићи дају нам врло кусно месо; кожа обеју животиња служи нам на разне користи; од лоја се праве свеће а ђубре се употребљава за гнојење њива.

Б. РАЗЛИКЕ.

Овца је покривена коврчастом вуном; коза пак има дугу, доста оштру длаку.

Са оваца се обично у пролеће стриже вуна; козама пак дуга зимска длака или сама отпадне или је оне саме чешањем својим поскидају, врло се ретко и козе стригу.

Овнови имају на глави извијене и шиљасте рогове, с којима су врхови узбрдице окренути; у јараца су рогови српасте и мало натраг савијени.

У јараца је дуга брада; овнови немају браде.

Козе се врло вешто пужу, а овце не.

Овца је мирна, безазлена, трпељива и плашљива; коза пак живахна, одважна и мудра.

Коза је позната као лакома и облапорна а овца није.

Јарац је већма наклоњен да се бије и туче, него ован.

Овца блеји; коза мекеће.

Коза осим другог пријатног јој прорашћа једо и неке отровне биљке, а овца то не чини.

Коза гризући и гулећи кору, врхове и пупољке с младих дрвета и једући лишће лозино, причињава тиме голему штету градинама и виноградима; за овцу се тако што не може казати.

ЕСМАРХ О ШКОЛСКИМ КЛУПАМА

О школским клупама поднео је гласовити хигијеничар др. Есмарх у Килу лечничко мњење, које овако гласи: „Школска се деца искриве кривим седењем на рђавим клупама (скамијама.) Деца седе криво, кад је клупа јако удаљена од постоља и кад је према постољу одвећ ниска и кад нема целисходан наслон за леђа. Школска клупа с тога само онда није шкодљива за здравље, кад дете мора у истој при читању и писању усправљено да седи и кад може у њој дуже време да седи а да се не умори. Да се то постигне, мора

1) даска за седење за толико да буде над патосом (даском за ноге), колико је дуга голен у детета (од колена до табана);

2) мора даска за седење да је толико широка, колико су бедра дуга (од колена до леђа);

3) мора предња заобљена ивица даске за седење 2—3 центиметра да улази под унутрашњу ивицу постоља;

4) мора даска за седење да буде тако висока, да дете при писању може лако (комотно) да стави лактове на постоље, а да не подиже при том плећа нити да се сагне главом и леђима;

5) морају бити крста при читању довољно подупрта.

Како се растењем мењају ти одношаји, то треба и места за седење поповљеним мерењем бар сваке по године да се коригују.

Не треба истом да кажемо како мало одговарају тим уветима ове старинске скамије, што се још једнако налазе у великој већини наших школа, па и у учитељској школи.

ВРЕМЕ ЈЕ УЧИТЕЉ.

1. Време је учитељ, а његови ђаци смо сви, колико нас је, млади и стари, велики и мали. Од тог строгог учитеља може много што да се научи, укупно искуство живота, сва човечанска мудрост.

Време говори сиромашу: „Ради. Видело сам многе, који су у почетку били тако сиромашни као ти, па су мало по мало радом стекли благостање и богатство и оставили својој деци лепо наслеђство и поштовано име.“

Оно говори богатоме: „Буди милосрдан. Видело сам врло многе, који су ти једнаки, како их усред њиховог богатства муче и киње бриге. Само најбољи од њих нађоше тајну среће чинећи добра и пружајући помоћи где је требало.“

2. Како је време велик учитељ и ипак колико има рђавих ђака у свакоме добу!

Оно говори младим људима: „Уживајте, али не претерујте. Колико сам суслело младих луда, клонулих пре времена, који су за неколико дана расточили највећа добра од Бога!“

А старцима говори: „Видела сам људе, који су још и под бременом година знали да буду корисни и да стеку себи љубав. Чините као они, поучавајте, руководите нежно оне, који долазе после вас; улите им љубав према дужности, одважност и родољубље и чувајте се добро старачке зловоље.“

(Le Progrés.)

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(Владика Штросмајер о женском образовању.) Хрватска учитељица гђца Марија Јамбришакова поднела је владици Штросмајеру своју књигу: „Више школско образовање корисно је и жени,“ на што јој се исти овим писмом захвалио: „Лепу Вашу расправицу о вишој обуци жена примио сам, те Вам на њој срдечно хвалим. И ја сам од увек био за то, да се и наш женски свет умно развија и подучава, јер тиме се културно цео народ развија. У то име сам у своје време и подигао у Ђакову женску пренарандију, а када се је та морала затворити, радио сам о том, да самостан својим силама подигне вишу девојачку школу, која хвала Богу

четири године врло лепо успева. Грехота би управо била, ако би сиромашному женскому свету затварали свако врело знања и тим многу и многу лишили пристојнога онога места, које би услед знања и васпитања свога у друштву људском заузети могла. Дочим Вам на Вашем делу лепо хвалим, подједно Вам што толије препоручујем дело Фенелоново и Дипанлуново о васпитању жена, које би потође свакако требало преточити на хрватски језик. Ви се служите и са једним и са другим, а врло ћете ухарно по наш женски свет и по нашу домовину учинити, ако будете у оном духу и сами нашу женску младеж одхрањивали и свим силама настојали, да ју и други одхрањују. Са штовањем Ваш У Ђакову 10. I. 1884. Штросмајер бискуп.“

(Штајерска.) Концем прошле школске године била је у Штајерској 761 јавна основна школа и то: 526 са немачким наставним језиком, 160 са словенским наставним језиком и 75 утравквистичних (словенско-немачких.)

(Београд.) Званичне „Српске Новине“ доносе указе, по којима су њих 13 учитеља због учествовања у последњој побуни просто престали бити учитељи, њих 2 отпуштени су из службе с губитком свију права из истог узрока, 4 привремена учитеља отпуштена ту из службе које због политичних смутња, које због ружног владања и неуредности, 9 учитеља осуђени су на веће или мање новчане казни из истих узрока и најпосле су још њих 7 сталних учитеља отпуштени из службе због агитовања и учитељском позиву недостојног понашања и то са губитком свију права. Међу тим последњима налазимо и име једнога учитеља, који је пре свога преласка у Србију више година учитељовао на овој страни и у Црној Гори, где је заузимао виђеније место. Кад се зна, колики недостатак у спремици учитељима влада још у Србији, онда је заиста крајња нужда морала нагонити владу, да се лати тих строгих мера, које су тако смутне по све учитељство. Кад још овоме додамо, да се више учитеља налази на робији и у заточењу услед последње побуне, да је неколико учитеља и стрељано, а сам председник лањске учитељске скупштине (Владимир Зебић?) само је тако избегао истој судби, што се осуђен на смрт обесио у затвору, онда добијамо жалосну слику о стању народне школе у краљевини Србији, тема, на коју ћемо се можда опширније у овом листу вратити, док се страсти мало утишају.

(Беч.) Министарство јавне наставе мисли да сазове о ускресу у Беч анкетну комисију, која ће имати задаћу да већа о основним начелима, по којима се имају саставити читанке за аустријске земље. Читанке би те изашле најпре на немачком језику и после би се превеле и на остале земаљске језике.

Р А З Н О.

(Светосавске славе.) У Кикинди је приредило друштво „Гусле“ дечију гласбену забаву, које је приход био намењен целима тамошње српске основне школе. — У Панчеву је српска виша девојачка школа приредила беседу. — И у Бањалуци и Брчком давале су беседе у корист сиромашних ученика. — Срп. акад. књиж. друштво „Зора“ у Бечу при-

редило је забаву, у којој је био главан моменат прослава педесетогодишњег књижевног рада дра Јована Суботића. — У Новоме Саду била је после службе божије уобичајена свечаност у гимназији. После подна је била у „Матици Српској“ свечана седница књижевног одељења, у којој је др. Илија Вучетић говорио у славу новог народног добротвора пок. Петра Кошевића из Пожеге, који је оставио на просветне цељи народа српског 30.000 фор. У тој седници откривена је и слика тога народног добротвора. У вече је била најпосле гимназијска беседа. — У Сомбору је свечаност после службе божије обављена у здању српских народних школа, којом је приликом беседио г. Стеван Арсеновић народни учитељ. — Беседа у Сарајеву била је тако добро посећена, да је донела до 1000 фр. чистог дохода. — У Осеку, Вршцу и Вуковару давање су беседе, а тако исто и у Загребу. — У Београду била је слава у свима просветним заводима, а у народном позоришту беху пре и после подне приређене представе за децу. — И на Цетињу прослављен је свечано тај дан.

(Програм српског самосталног клуба на сабору краљевина Далмације, Хрватске и Славоније.) У том програму налази се међу осталим и ово место: „Срби посланици радиће око тога, да се народу српском законом призна име српско, да му се недотакнуто очува народно-црквена аутономија, да се постојећи закон о пучким школама од г. 1874. тако измени, како ће бити могућан опстанак највишим решкриптом ујамчених аутономних школа, да се призна у закључку сабора од г. 1867. већ изречена равноправности ћирилице с латиницом и да се у земаљском прорачуну саразмерна свота одређује на српске црквене и просветне потребе у овој домовини.“ Народна странка, која представља већину на хрватском сабору, изјавила је закључком свога клуба одлучно, да ће помагати остварење програма српског самосталног клуба, па дакле и горе наведених захтева, који нас школске људе у првој линији интересују. Ако и јесте сада хрватски сабор изненадно одгођен, то ће ипак остати програм српског клуба стојер, око кога ће се и у будуће скупљати Срби посланици и на ког ће остварењу свом снагом радити.

(Ваздушни брод.) Пре годину дана основало се у Петрограду друштво на акције за грађење ваздушног брода, који се даје управљати. План за тај брод потиче од капитена Игњата Костовића, Србина родом из Пеште, који се ради остварења своје замисли преселио пре три године у Петроград. Управљање ваздушног брода је проблем, који наука није до сада још решила и сав се свет сада интересује, да види, да ли је то пошло Костовићу за руком, у ком би случају то био проналазак од огромне важности. Костовић гради међутим већ у велико свој брод, ком је наденуо име „Росија“. Ваздушни брод „Росија“ је 200 стопа дуг, 80 стопа висок и 51 стопу широк. Висина тог грдног брода достиже висину куће на пет спратова и већ поглед на кајиту за путнике (која је са изванредним луксусом уређена и која ће осветљена бити електричном светлошћу) улива необичан респекат. Ваздушни брод стављаће у покретање један завртањ и крила, а брзина ће му бити изванредна. Могућност, да се влада ваздушним бродом и да се исти по вољи управља, разјашњује се тим, што се исти покреће средством неког самосталног мотора, који је

тајна Костовићева. Велики део унутрашњег простора „Росије“ биће напуњен гасом, али не за то, да се брод подигне, него да му се кад је на товарен тежина у толико смањи, да може да дође у висину од 50 до 100 стопа и да се у тој висини одржи. Костовић уверава, да ће путовање на његовом ваздушном броду бити много мање опасно, него путовање на пароброду или на жељезници. У течају ове зиме биће тај брод потпуно готов и на лето 1. јуна ваља да наступи своје прво путовање.

(Српско ичеларско друштво) зготовило је прошле додине на скупштини, која је држана у Итебеју, штатут и поднело га је влади на одобрење. Ово дана вратило је министарство тај штатут на траг с примедбом, да се не одобрава из узрока: а) што друштво носи назив „Српско“ и б) што је седиште друштва у Итебеју, а то место лежи на страни и није с тога zgodно за седиште.

(Нов лист.) Наш познати вредни књижевник г. Ђорђе Рајковић у Новоме Саду покренуо је од нове године „Глас истине, лист за духовне беседе, животописе и старине.“ Садражај том листу биће богољубан и поучан и доносиће духовне беседе ради хришћанске поуке, животописе људи, који стекосе заслуге за цркву и народ, старине српске, црквено-историјске чланке, културно-историјске слике и т. д. „Глас истине“ излазиће два пута месечно, свакога 15. и последњег дана у месецу, на читавом табаку велике четвртине. Цена му је 2 ф. на годину, а само 1 ф. на пола године. Уважено име г. уредника у вези са том писком ценом заслужује што више одзива од стране наше читалачке публике. Претплата се шаље штампарији А. Пајевића у Нови Сад, која „Глас истине“ издаје.

(Српска виша девојачка школа у Новоме Саду). Ученице више девојачке школе у Н. Саду приређују на Сретеније 2. Фебруара о. г. беседу с играчком у корист те школе.

(Славенски ђаци у Бечу) приређују у петак 27. Јануара свечаност у спомен Ивана Тургенјева. Сав чист приход намењен је подизању споменика славном рускот новелисти у Петрограду.

(Број Срба у Кикинди) износи по „Садашњости“, листу, који је почео од нове године тамо да излази, 13.553, од којих су 6923 мушки, а 6630 женске. Прошле године родило се 735, а умрло је 501 душа, по томе износи прирастак 224.

(Дарови.) Г. Ђорђе Михајловић поседник у Сомбору изволео је и за ову годину „Школски лист“ претплатити за српску школу у Кишфалуби, а г. др. Јован Пачу, практичан лечник у Сомбору за српску школу у Кнезу. Живели! Г. Никола Кирић народни учитељ у Ади претплатио је „Школски лист“ сем за себе још и за старог српског учитеља у Маркушици г. Стевана Карановића и за припарника III. разреда у Сомбору Исидора Петровића. Заиста леп пример учитељске пожртвованости! Г. Јован Настић, врсни учитељ у Сентомашу, уступио је и ове године лист, који му припада као скупиоцу претплате, г. Мојсилу Стојином српско-романском учитељу у прњавору манастира Ст. Ђурђа.

(„Балканска царица.“) Тако се зове нова драма, што ју је написало Њ. В. кнез црногорски Никола I. Драма та представљана је на Цетињу 2., 3. и 10. Јан. о. г. уз велико одушевљење цетињске публике.

(Друштво св. Јеронима у Загребу) броји 6232 члана. Главница му је износила концем прошле године 84.389 ф. Календар „Даница“, што га то друштво издаје, тискан је у 23.000 екземплара.

НЕКРОЛОГ.

Др. Вихард Ланге у Хамбургу, познати издавалац педагошког часописа „Rheinische Blätter и најзнатнији ученик Дистервегов нашао је гроб у морским валима. Тешка меланхолија, у коју је нао после смрти своје жене († 4 дец. 1882.), нагонила га је на самоубијство. Сахрањен је 10. јан. уз велико учешће целога Хамбурга.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Потврђени су дефинитивно на својим местима учитељи у Чуругу Јосиф Бугарски и Александар Јанковић, учитељ у Горњем Ковиљу Душан Димић, учитељ у Каћу Кузман Јоцић, учитељ у Мошорину Александар Докић и учитељ у Тителу Јован Мирилов. Софија Горјанчевића постављена је за пр. учитељицу у Подгорицу у црноречком округу.

Свршена приправница Зорка Кајићева изабрана је за учитељицу у Фочи.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се црквен певац у Винковцима. Плата 350 фор. и доходак (без стана.) Компетовати могу свршени приправници и богослови. Молбенице до половине фебруара председништву српске правосл. цркв. општине у Винковцима.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

— Сл. општинском поглаварству у Вел. Радинци. Претплата на целу годину износи 3 фр., а Ви сте нам за три школе за по године послали 7·50 фр. Изволите дакле послати још 1·50 фр и онда је претплата на целу годину намирена, а ми ћемо Вам тада одмах послати захтеване намире.

Г. М. Р. уч. у Кузмину. Захтеване бројеве послаћемо Вам за 1 ф.

Г. Ст. У. уч. у Петрињи. Претплату смо Вам забележили само за по године. Зашто не настојите, да се тамошња општина претплати као што је пре увек чинила. — Г. Ђ. Ј. уч. у Војци. Рекламоване бројеве посласмо Вам бесплатно. — Г. Г. Ш. уч. у Гацком. За лист примамо све, што је написано добро, а према нашем је програму

Молимо све пријатеље „Школског листа,“ да се заузму, да се исти већма распростре по што је до сада случај. Само тако осигураће се опстанак овоме листу. Данас је на жалост још врло много српских учитеља, којима он никако не долази у руке. Цена је означена на челу листа. Још имамо потпуних примерака од „Школскога Листа“ за гг. 1881., 1882. и 1883. Сваки од прва два течаја стаје 1 ф. а. вр., а течај од 1883. год. 3 ф. а. вр.

Издаје и уређује : НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.